

УДК 801.5

І.І. Мац,

аспірант

(Житомирський педуніверситет)

РІЗНОВИДИ ЕМОЦІЙ ТА СПОСОБИ ЇХ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ (на матеріалі англійської мови)*У статті аналізується вербальне вираження емоцій на різних рівнях мови.*

Мова, будучи головним інструментом людського спілкування, не тільки забезпечує інформаційний обмін мовців, але й відображає їх емоційний стан в акті комунікації. Для досягнення цієї мети в мові вироблений особливий код: різні види емотивного змісту передаються спеціально пристосованими для цього знаками.

До середини 70-х років проблема мовної концептуалізації, так само як і вербалізації емоцій, не привертала увагу мовознавців. Але з того часу, як почали зароджуватися основи нової лінгвістичної парадигми – гуманістичної, в центрі якої є людина як носій і користувач мови та її психологія, лінгвісти не могли обминути сферу емоцій. Зараз дослідження проблеми "мова і емоції" є одним з основних пріоритетних напрямків сучасного вітчизняного мовознавства. Лінгвістів насамперед цікавить класифікація емотивної лексики, емотивність на синтаксичному рівні, емотивність художнього тексту, а також питання міжкультурної специфіки вербальної та невербальної маніфестації емоцій.

Загальна кількість емоцій, що фіксуються тлумачними словниками, дуже велика. Однак учені-психологи вирізняють фундаментальні або базові емоції, кількість яких варіюється з погляду представників різних шкіл. Популярною є класифікація, запропонована американським психологом К. Ізардом. Вчений виділяє такі базові емоційні стани: задоволення, інтерес, презирство, сум, сором, гнів, здивування, відраза [1:63].

Загальноприйнятим є розмежування емоцій за аксіологічним знаком (позитивні та негативні) і модальністю (радість, інтерес, сум тощо).

Яким же чином передається інформація про емоційне ставлення мовця до об'єктів навколишнього світу? Під вираженням емоцій розуміють їх опосередкування, маніфестацію у мовленні, що супроводжується внутрішнім та зовнішнім переживанням [2:96].

Існує два способи вираження емоцій: вербальний (за допомогою мовних засобів) та невербальний (міміка, жести, пантоміміка тощо).

Треба визнати, що другий спосіб переважає над першим, оскільки емоція – короткотривале почуття і ми нерідко відчуваємо труднощі, намагаючись підібрати найбільш влучні мовні засоби її вираження. Сутність механізму опосередкування емоцій у мовленні пояснюється таким чином: людина здатна відображати в мові не просто навколишній світ, а тільки те, що необхідно в даний момент, що видається для неї значимим. Цей процес регулюють емоції, які виступають у ролі посередника між світом і його відображенням у мові. Емоції як психічне явище відтворюють у свідомості людей їх емоційне ставлення до дійсності. Емоційні оцінювання дійсності відображаються в семантиці мовних засобів, що використовуються для вербалізації. Вони кодовані у вигляді компонентів, що формують емотивність слова – здатність відтворювати у відповідних типізованих умовах досвід вербального вираження певних емоційних ставлень суб'єктів до того, що несе дане слово-образ [3:24].

Емотивність властива всім мовним рівням: фонетичному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. Кожен з них має свою систему засобів вираження.

На фонетичному рівні дослідники висловлюють припущення про існування зв'язку між входженням певного звуку до складу слова та значенням цього слова. За їх твердженням, звук може викликати у свідомості мовців певне значення, тобто заміщати собою предмет чи дію, стаючи їхнім символом. А оскільки явища реального світу оцінюються тим, хто сприймає, то його оцінки переносяться і на звуки, що супроводжують ці явища. Так виникають символічні значення звуків узагалі, які поширюються на звуки мовлення [4:60]. При цьому певні звуки здатні викликати відповідне коло асоціацій. Явище звуко-символізму привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (дослідження І.М. Горєлова, О.П. Журавльова, В.В. Левицького, Л. Блумфілда, Д. Кристала). О.П. Журавльов на підставі численних експериментів довів, що звуки мають певний зміст і певне значення.

На сучасному етапі можна стверджувати, що фонема несе головним чином інформацію сенсорно-емотивного характеру. Наприклад, звукосполучення [sl] передає неприємні асоціації: slime, slither, slug, sloppy і т.ін. Негативні почуття викликає також звукосполучення [kr]: crash, crack, crunch та ін.

Емоційний компонент значення часто виражається за допомогою морфем. До емотивних суфіксів англійської мови слід віднести – у, – ling, – let, – ster, – kin, – ette, – ard. Якщо емотивно нейтральна коренева морфема поєднується з емотивним афіксом, лексична одиниця набуває емоційного забарвлення: daddy, kiddy, girlie, totty. У деяких випадках той самий суфікс реалізує у різних дериватах полярну мотивність: dafty, softy та daddy, birdy. Такі суфікси є потенційно амбівалентними.

На синтаксичному рівні для вираження емоцій можуть вживатися окличні, питальні, еліптичні, інвертовані речення, вставні елементи. Чим вищий ступінь емоційного напруження, тим вищий ступінь дезорганізації синтаксичної структури. Перерваність, повтори, незакінченість синтаксичних конструкцій характерні для високої концентрації емоцій.

Хоч і неможливо виділити набір синтаксичних структур, що використовуються для вираження певної емоції, все ж можна простежити деякі закономірності. Наприклад, для вираження подиву характерні питальні, питально-заперечні структури, повтори, перервані та незакінчені речення:

" Arthur Badcock? But – he was – he was Heather Badcock's husband. Aren't you perhaps making a little mistake?" (A. Christie).

Окличні речення та дезорганізація структури часто вживається для передачі негативних почуттів:

Clive (With a wild, hopeless grief). Mother! Oh, it goes on and on. No meeting. Never...

(To Loise. Desperately). I want to know you. But you wonderful – changed into yourself. Don't you understand so that you can change me (P. Shaffer).

Найповніше емотивність досліджена на лексичному рівні. Існують різні підходи щодо виділення та опису емоційного лексичного фонду мови, що зумовлено різним розумінням поняття "емотивності" та її місцем у семантичній структурі слова. Згідно з підходом до емотивності В.І. Шаховського, існує три групи лексики для мовної репрезентації емоцій:

- 1) лексика, що називає емоції;
- 2) лексика, що описує емоції;
- 3) лексика, що виражає емоції.

Лексика, що називає емоції, не є емотивною. Слова *fright*, *anger*, *surprise* містять лише поняття про певні емоції, тоді як семантика емотивів виражає внутрішній емоційний стан людини, її свідомості та психіки.

Наступним видом мовного вираження емоцій є опис. На відміну від їх спонтанного прориву у мовлення, опис є свідомим вираженням емоційного стану мовними засобами. Опису підлягає, як правило, не емоція в цілому, а її зовнішня експресія: міміка обличчя, очей, губ, пантоміміка, тембр голосу, інтонація тощо. Лексичний опис емоційних кінем та просодом відтворює атмосферу емоційних переживань, викликаючи в реципієнта почуття, адекватні наміру автора. Це відбувається завдяки універсальності експресивного компоненту та можливості його декодування. Наприклад: "Suddenly he caught sight of Mrs Ramsay's face. It was so white that she looked as though she were about to faint. She was staring at him with wide eyes." (S. Maugham).

Цей опис кінем очей та обличчя сигналізує читачеві про сильне хвилювання, страх, який не може приховати ця жінка.

У деяких випадках той самий виразний компонент може передавати різні емоційні стани. Так, наприклад, посмішка як одна з основних психофізичних реакцій людини, хоча і передає в більшості випадків задоволення – радість, іноді може виступати сигналом презирства, відрази і навіть суму.

Лексика називання та опису емоцій є за своєю семантикою нейтральною. Лексичний фонд власне емотивних засобів мови формують емотиви – спеціальні лексичні одиниці, що виражають емоції. У своїй семантичній структурі вони обов'язково містять емоційний компонент. В залежності від типу емотивної семантики, всі емотиви поділяються на афективи, в яких емотивна семантика складає єдиний зміст семантики слова (*Ah! Gee! Why!*), та конотативи, в яких емотивні семи супроводжують основне логіко-предметне значення: (*rascal*, *rogue*, *scamp*). Ці обидві групи лексики є емотивними як у мові, так і у мовленні. Однак є група слів, які в мові є нейтральними, але мають емоційний потенціал, що реалізується в процесі функціонування в мовленні. Наприклад:

" Oh, dear, dear, you do look a sight, Dad... I never saw such a sketch, though I expect I'm bad enough, goodness knows! "

" I've dropped my eyeglasses, that's all what's wrong with me." (J.B. Priestley)

Нейтральне слово *sketch* в наведеному контексті означає "чудовисько".

Серед лексики, що виражає емоції, особливе місце займають вигуки. Деякі лінгвісти (Р.А. Бурдакова, Є.Є. Корді, А.А. Реформатський) вважають, що вигуки взагалі не мають предметно-логічного значення: не означають поняття. Проте ми поділяємо думку В.І. Шаховського, що емотивна лексика, незалежно від питомої ваги емотивної семантики, має понятійний компонент. Емотиви виражають і емоцію, і поняття, пов'язане з цією емоцією. У реченні вигуки виконують комунікативну й емотивну функції, що свідчить про їх важливу роль у мовленнєвому акті.

Емоції – явище багатогранне. Вони характеризуються суб'єктивністю та плінністю, що ускладнює процес їх опосередкування у мовленні. Аналіз емотивних мовних засобів і механізмів їх впливів на людину становить собою неабиякий інтерес для подальших досліджень у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Изард К. Психология эмоций: Пер. с англ. – Питер, 2000. – 464с.
2. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. – Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1987. – 192с.
3. Шаховский В.И. О лингвистике эмоций // Язык и эмоции. – Волгоград: Перемена. – 1995. – С. 3-15.
4. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. – К.: КДПУ, 2001. – С. 24-37.

Матеріал надійшов до редакції 23.12.02 р.

Мац І.І. Разновидности эмоций и способы их вербализации (на материале английского языка).

В статье анализируется вербальное выражение эмоций на разных уровнях языка.

Mats I.I. Various Emotions and Ways of Their Verbalization (on the Material of English).

The article contains the analysis of verbalization of emotions at different levels of the language.